

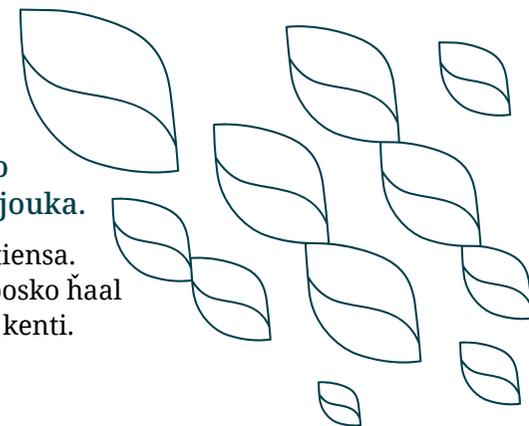
LAPSIASIAVALTUUTETTU
KENTENGO SAAKENGO TRAADIBOSKIIRO

”Vela pinsiba, at doola horttas dikkena tšihkeske, so me som”

Kaalengo kentengo tšihko aaħħiba ta horttibongo tšatšjiba

Aro roodiba dikne džinom kaalengo kentengo tšiňko aaňhiba ta horttibongo tšatšjiba jakkes sar kenti kokares rakkavena. Resultaati dena horttas boijuvitiko faraba kaalengo kentengo dživibosta aro Finitiko them. Kaalengo kenti streffavena endo panna froo dikkiba ta rasismos. Kaalengo kenti na lela te dikkel jakkes, at joon hin iek it jouka.

Dauva roobiba sas tšerdo aro kentengo saakengo traadiboskiiresko ofisia bereň 2022 ta aro tšetano butti kaalengo organisaatiensa. Aro douva liine dielos 11–17 bereňhengiuro kenti Finitiko themmesko saare ringenna, koon pinsavena peen kaalenge. Roodibosko haal tšerde rakkiba 18 kentensa. Rakkibosko tšeeribongo botnosta laagade elektronisko puňhibosko formulaaros, kai svaarade 93 kenti.

Resultaati

Huupako ta ħlehtako veera

Froo ħlaagako resurssengo diibeneskiuro kaalengo kentengo tšiňko aaňhiboske hin gusto huupa ta ħlehta. Kenti aaňhena buut tiija huupaha, ta kenten hin pengo trystal buut neerulne komuja so dena lenge ħahtibosko verkos. Niina maalengo maňkar hin syski ta vaure naarti. Froo ħlaagakiures ternide kaalengo kenti rakkade phirjavitikibosta ta pengo neeribosta pengo phurnidensa. Tšeer hin kentoske siilavitiko stedos, kai lela te aaňhel pes kokares, vojuvela te paňhuvel ta vela ħunnimeske.

”No fani douva ka aaňhela buut tiija lensa, ta tšetane džintakiire saaki, ta vaureski tšeerela saaki tšetanes ta jakkes. Stöttes phennimen kajo aaňhiba.”

Kulttuuresko veera

Kenti hin broosne pesko iego paalunesta ta kammena te sikjuven niina kaalengo tšimb. Iego kulttuuresko, maneerengo ta traditiengo pinsiba džorjalvela kentengo identiteetos ta luonavela it pinsiba huupaha ta ħlehtaha. Kaalengo koolengo praal tšuuviiba hin buut kentenge pattijako saaka, vaňka hin džaanimen at douva tiljavela naaluno grunnibi ħeeruno folkosko maňkar.

”Hin fuortuno te džiiivel ta aaňhel aro sankiba vaure kaalensa. Maaliba ta pattijako diiben maňkar saare.”

Kvinniba ta froo dikkiba

Froo dikkiba so kenti streffavena svaagjavela tšiňko aaňhiba. Froo dikkiba fanuvela oftii neeves, ta bare komujen oftii naa maneeri te ħahtaven kenti aro froo dikkibosko fanibi elle te ħluutaven froo dikkiba so fanuvela aro skoola elle phirro tiija. Froo dikkibosko pinsibi so fanuvena oftii svaagjavena ħlaaga kentengo siilibosko pinsiba ta vojibi te aaňhen pes kokares. Kenti streffavena lokkes froo dikkiba aro vaure džiiibenesko lendako tiiji sar ka joon byrjuvena skoola, vena aro apruno skoola, byrjuvena ta rikkaven kaalengo koola elle ja joon tenkavena vauro trappako sikjibi.

”No just douva, ka me phenjom at me som kaalo, taala tenkade at joon na vojuvana te aaňhen mansa. Jakkes me nourudijom kokares aro skoola.”

Suune ta avibosko tiija

Kaalengo kentengo tenkibi avibosko tiijata hin vauro ħlaaga, ta buttijako skooliba langħjavela klaares botnosko skooliba. Passiba aro avibosko tiija svaagjavela traň avibosta baro komuniske. Kenti dikkena buttijako liiben ta pesko fram aaňhiba bigarimen, vaňkaki leen aaňhelas skooliba. Suune urooligavela douva, at naa horttas na džnaanena avibosko tiijata.

”Eija me ventavaa at me džejom džinom skoola. Me vojedom te tšeeraa butti. Ta me ventavaa koni buutide douva ka me ömsavaa aro iega duituja, vojuvaha te laagaven douva tšeer, jakkes sar huusako guosi.”

Tšeeribosko rikkibongo alsibi

Huupako ta ħleĥtako veera

1. Ĥaĥtavena phurniba ta siilavena tšiĥko aaĥĥiba aro kaalengo huupi ta siilavena tšiĥko aaĥĥiba aro kaalengo huupi.
2. Stellavena kentengo ta phurnidengo tšetano phirro tiijako aktiviteeti.
3. Stellavena kentenge passavitko kaalengo bare komuja te jelpaven aro terniba ta apo bare komunisko avibosko tröska.

Broosniba kaalengo kulttuuresta ta kammiba te sikjuvel

4. Tiljavena džaaniba kaalenna ta kaalengo kulttuuresta aro skooli ta vauro hlaaga boodibosko kanaali.
5. Tiljavena vojibi te sikjuvel kaalengo tšimb aro skoolako sikjiba ta aro phirro tiija sar klubbosko aktiviteetos, kentengo programmi, liine ta rakkime balamisja.

Kvinnibosko ta froo dikkibosko pinsibi

6. Tiljavena kaalengo kentengo ta ĥeeresko komujengo streffibi aro vauro ĥlaaga muodi jakkes sar tšetano ĥobbyja, troppi, fanibi ta buttijako streevibi,
7. Ĥaĥtavena ta džorjavena kaalengo kentengo grupposko tšeeriba ta maalengo hajibi aro skoola ta ĥobbyja,
8. Džorjalvena sikjiboskiirengo ta vaure bare komujengo hajiba te tšalaven froo dikkibosko fanibi.
9. Ĥaĥtavena kaalengo kenti aro kentibosko lendako tiiji ta rekkavena kentenge individuaalo ĥaĥtiba.
10. Streffavaha kaalengo kenti sar iek ĥlaagakiiro komuja naaka naa pengo kulttuuresko naalune.

Avibosko tiijako tenkibi ta suune

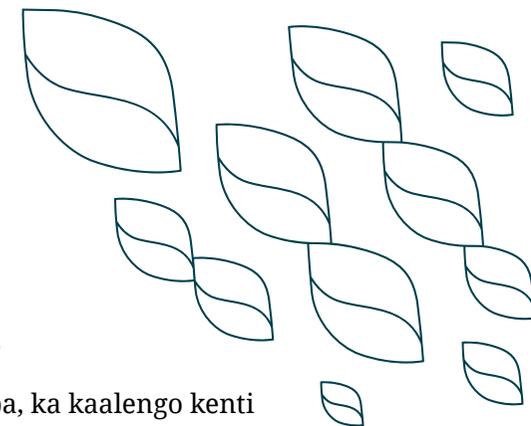
11. Tšuuvena veegos apo sikjakuunengo sikiba, ka kaalengo kenti tenkavena langĥjimen sikjibi ta buttijako velkiba.
12. Stellavena kentengo buut ringakiires vauro ĥlaaga streevibosko ta niijalesko tiijako buttijako stedi.
13. Rekkavena kentenge vojibi te suunaven ta ĥaĥtavena kenti te tšuuven faatibi te rökkunen pengo iega suune.

Kaalengo kentengo ĥunniba

14. Aro avibosko tiija hin fuortuno te kavieraven, at kaalengo kenten ĥunnena ploĥko aro saaki so tšalavena kentengo tšiĥko aaĥĥiba ta horttibongo tšatšjiba kvalitatiivo ta kvantitatiivo metodensa te lel följibosko džaaniba.

Kentengo alsimen phutriibi te tšuuven naal kaalengo kentengo tšiĥko aaĥĥiba.

- džaanibosko tiljiba kaalenna ta kaalengo kulttuuresta
- kaalengo kentengo ta ĥeeruno folkosko tšetane streffibi
- ĥeeruno folkosko tenkibongo pariba kaalenna
- hajiba te streffaven kaalengo kenti sar iek ĥlaagakiiro komuja.

Kaale aro Finitiko them

- Kaale hin finitiko tšimbako ta kulttuuresko minoriteetos, so hin džividas aro Finitiko them praal 500 bereh.
- Kaalengo stedos sar thenmeskiiro, phurano minoriteetos hin siilimen aro botnosko laaga.
- Kaale hin aro Finitiko them jakkes 10 000. Aro Sveittiko ring hin jakkes 3 000 Finitiko themmesko kaale.
- Kaalengo tšimb hñjuvela aro indoeuropako tšimbengo huupa, doolesko indoarisko froojiba.
- Kaalengo kulttuures tšuuvela veegos apo tšihko nahisako maneeeri ta fram aañhiba saare komujensa.
- Kaalengo kulttuuresko koni oppenbaarimen dielos hin iego hlaagako koola. Kooliba botnuvela aro pattijako diiben phurane komujenge.
- Kaalengo koola tšuuvena oft aro 17–20 berehñengo oldra, om kammene te tšuuven praal kaalengo koola. Kaalengo koola rikkavena aro sakkodiives, ta doola na stannavena dielosko liiben aro skoola ta buttjiako džiiben.
- Kaalengo nationaalo diives hin luludžako tšooneso 8. diives.

Draa buutide:

Elina Weckström, Karri Kekkonen & Outi Kekkonen (2023).

”Tulee filis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon”:

Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:3.

<https://lapsiasia.fi/julkaisut>

LAPSIASIAVALTUUTETTU
KENTENGO SAAKENGU TRAADIBOSKIIRO

LAPSI-
strategia